

„NETURINČIŲ MORALINĖS VERTĖS PINIGŲ IDĖJA...“

Iljos Ilfo ir Jevgenijaus Petrovo romaną „Aukso veršis“ (iš pradžių vadinosi „Didysis kombinatorius“) buvo parašytas 1929–1930 metais. Romanas sumanytas kaip „Dvylikos kėdžių“ tęsinys ir pabaiga, todėl teko prikelti iš numirusių pagrindinį veikėją. Pradėję darbą 1929 m. vasarą ir per tris savaites parašę pirmą dalį (aštuonis skyrius), autoriai romaną užbaigė tik kitą rudenį — beveik po metų. Tokią didelę pertrauką (beje, visai nereiškančią, kad jie nutraukė darbą) iš dalies paaiškina J. Petrovo atsiminimai: „Aukso veršis“. Rašyti buvo sunku, pinigų mažai. Mes prisiminėm, kaip lengvai rašėsi „12 kėdžių“, ir patys sau pavydėjome savo jaunystės. Sėsdavome rašyti neturėdami galvoje siužeto. Jį kurdavome lėtai ir atkakliai.“ Be to, 1930 m. pradžioje I. Ilfas susižavėjo fotografija, todėl, kaip rašė J. Petrovas, „darbas prie romano buvo metams atidėtas“.

Vis dėlto 1930-ųjų rudenį romaną buvo baigtas, ir „Didysis kombinatorius“, gavęs naują pavadinimą „Aukso veršis“, pradėtas publikuoti žurnale „30 dienų“ (1931 m. 1-4, 5/6, 7, 10/11, 12 numeriuose). Aštuntame žurnalo numeryje buvo paskelbtas liaudies švietimo komisaro A. V. Lunačarskio straipsnis apie abu romanus; kitais metais straipsnis išėjo kaip pratarmė pirmajam — amerikietiškamam — „Aukso veršio“ leidimui. Niujorko laikraštis *Times* rašė: „Ta knyga pasako apie Rusiją daugiau nei tuzinas svetimšalių parašytų traktatų. Regimybė ir realybė Tarybų Sąjungoje dažnai labai skiriasi, ir tas neatitikimas suteikia satyrikams daug galimy-

bių. Dabartinė Rusija meldžiasi naujesiems stabams, ir knygos autoriai elgiasi su jais labai nepagarbiai.“ „Aukso veršio“ vertimai išėjo Austrijoje, Anglijoje, Prancūzijoje. Tačiau tarybinis leidimas neskubėjo, ir tai suteikė Amerikos leidėjams progą reklamuoti romano leidinį anglų kalba su šūkiu: „Tai per daug juokinga knyga, kad būtų išleista Rusijoje.“

Reikalas tas, kad dar publikuojant romaną žurnale „30 dienų“ prasidėjo kalbos apie nusikalstamą autorių simpatiją svarbiausiam romano veikėjui; tie patys priekaištai išsakyti ir Lunačarskio straipsnyje. Publikacija žurnale beveik buvo baigta, kai Ilfas ir Petrovas pakeitė romano pabaigą: vietoj paskutinio 35-o skyriaus jie prirašė du naujus. Paskutinis skyrius „Adamas pasakė, kad taip reikia“, kuriame Ostapas atsisako milijono ir veda Zosią, pakeičiamas skyriumi „Aukso vilnos ordino kavaliereus“: Zosios atstumtas Benderis su savojo milijono ekvivalentu bando pabėgti iš Rusijos. (Beje, abiem atvejais jis ketina „persikvalifikuoti į namų valdytojus“.) Nepaisant to, knygos neleido. Autoriams priekaištauta, kad jų satyra „paviršutiniška“, o ypač dėl to, kad „pats simpatišiausias žmogus“ romane — tai Ostapas Benderis. „O juk jis — šunsnukis, tai natūralu, kad dėl tų priežasčių Glavlitas* nesutinka jos (apysakos) leisti atskira knyga“ (A. A. Fadejevo reziumė, 1932 metai). Pagaliau — po visų kliūčių, sunkumų ir laukimo — romanas „Aukso veršis“, skelbiantis, J. Petrovo žodžiais tariant, „neturinčių moralinės vertės pinigų idėją“, buvo išleistas 1933-ųjų sausį.

Apie „Aukso veršį“ jau daug rašyta ir greičiausiai dar bus rašoma, bet, perfrazuojant amerikietiškąją reklamą, norisi pasakyti: „Knyga tokia juokinga, kad ir po septyniasdešimties metų gali būti leidžiama Rusijoje.“

Aleksandra Ilf

* Cenzūra.

PIRMA DALIS



„ANTILOPĒS“ EKIPAŽAS

Eidamas per gatvę, apsidairyk į šalis

(Kelių eismo taisyklės)

I skyrius

APIE TAI, KAIP PANIKOVSKIS PAŽEIDĖ KONVENCIJĄ

Pėsčiuosius reikia mylėti.

Pėstieji — tai didžioji žmonijos dalis. Maža to — geresnioji jos dalis. Pėstieji sukūrė pasaulį. Tai jie pastatė miestus ir daugiaaukščius namus juose, privedė kanalizaciją ir vandentiekį, nutiesė gatves ir apšvietė jas elektros lemputėmis. Tai jie paskleidė kultūrą pasaulyje, išrado spaudą, išgalvojo paraką, perkirto upes tiltais, iššifravo egiptiečių hieroglifus, pradėjo naudotis skutimosi peiliukais „Gillet“, panaikino vergų prekybą ir nustatė, kad iš sojos pupelių galima pagaminti šimtą keturiolika skanių ir maistingų patiekalų.

Ir tada, kai viskas jau buvo paruošta, kai mūsų planeta tapo panaši į apgyvendintą, atsirado automobilistai.

Reikia pasakyti, kad automobilį irgi išrado pėstieji. Bet automobilistai kažkaip iš karto apie tai užmiršo. Romius ir protingus pėsčiuosius pradėjo traiškyti. Gatvės, nutiestos pėsčiųjų, perėjo automobilistų priklausomybėn. Važiuojamoji dalis tapo dvigubai platesnė, šaligatviai susiaurėjo iki tabako banderolės pločio. Ir išsigandę pėstieji ėmė spautis prie namų sienų.

Dideliame mieste pėsčiųjų gyvenimas panašus į kankinių. Jiems sukurtos tam tikros transportinio geto taisyklės. Leidžiama pereiti gatvę tik sankryžose, t. y. būtent ten, kur eismas didžiausias ir kur lengviausia nutraukti tą plauką, ant kurio paprastai kabo pėsčiojo gyvybė.

Mūsų plačiojoje tėvynėje automobilis, skirtas, kaip kad mano pėstieji, taikiai pervežti žmonėms ir kroviniams, įgijo grėsmingą brolių žudišką įrenginio pavidalą. Jis išveda iš rikiuotės ne vieną tikrųjų profsąjungos narių ir jų šeimų gretą. Jeigu pėsčiajam kitą kartą pavyksta išsisukti nuo sidabrinio mašinos radiatoriaus — už eismo katekizmo pažeidimą jį baudžia milicija.

Ir apskritai pėsčiųjų autoritetas smarkiai susvyravo. Jie, davę pasauliui tokius įžymius žmones kaip Horacijus, Boilis, Mariotas, Lobačevskis, Gutenbergas ir Anatolis Fransas, priversti dabar stailėti it kokie nešvankėliai vien tik tam, kad primintų, jog egzistuoja. Dieve Dieve, kurio, tiesą sakant, nėra, iki ko tu, kurio iš tikrųjų nėra, privedei pėstijį!

Štai eina jis Sibiro traktu iš Vladivostoko į Maskvą, jo rankoje vėliava „Pertvarkysime tekstilinių buitų“, per petį — lazda, ant kurios galo tabaluoja atsarginiai sandalai „Dėdė Vania“ ir skardinis virdulys be dangtelio. Tai tarybinis ėjikas-fizikultūrininkas, dar jaunas būdamas išėjęs iš Vladivostoko. O baigiantis amželiui, prie pat Maskvos vartų jis bus sutraiškytas sunkvežimio, kurio numerio niekas nespės pastebėti.

Arba kitas pėsčiųjų eismo Europos mohikanas. Jis keliauja pėsčias aplink pasaulį, ridendamas priešais save statinę. Mielai eitų ir taip, be statinės, bet tada niekas nepastebės, kad jis tikrai tolimojo susisiekimo pėstysis, ir apie jį neparašys laikraščiai. Tenka visą gyvenimą ridenti priešais save prakeiktąją tarą, negana to — su užrašu (o gėda, gėda!), liaupsinančiu nepakartojamas automobilių alyvos „Vairuotojo svajonė“ savybes.

Štai kaip degradavo pėstysis.

Ir tik mažuosiuose Rusijos miestuose pėstijį dar gerbia ir myli. Ten jis vis dar gatvės šeimnininkas, nerūpestingai po ją vaikštinėjantis, kertantis ją pačiose mįslingiausiose vietose ir bet kuria kryptimi.

Pilietis su kepure baltu viršum, kokias paprastai nešioja vasaros sodų administratoriai ir konferansjė, be abejo, priklausė di-

džijai ir geresniajai žmonijos daliai. Jis klaidžiojo Arbatovo gatvėmis pėsčias, smalsiai dairydamasis į šalis ir atlaidžiai šypsodamasis. Rankoje turėjo nedidelį akušerio lagaminėlį. Regis, miestas niekuo nenustebino pėsčiojo artistiška kepure.

Maždaug penkiolika žydrų, rezetos žalumos ir baltai rožinių varpinių; į akis krito apsilaupęs amerikoniškas cerkvių kupolų aukšas. Virš valdiškos įstaigos plakėsi vėliava.

Šalia baltų provincijos kremliaus bokšto vartų dvi rūščios senės kalbėjosi prancūziškai, skundėsi tarybų valdžia ir dalijosi prisiminimais apie mylimas dukras. Iš cerkvės rūsio sklido šaltis, mušė rūgštus vyno kvapas. Ten, matyt, laikė bulves.

— Išganytojas ant bulvių, — sumurmėjo pėstysis.

Praėjęs pro fanerinę arką su nauju kalkėmis dažytu lozungu: „Sveikiname 5-ąją apygardos moterų ir merginų konferenciją“, jis atsidūrė ilgos alėjos pradžioje. Alėja vadinosi Jaunųjų talentų bulvaras.

— Ne, — pasakė jis nusivylęs, — tai ne Rio de Žaneiras, tai kur kas blogiau.

Beveik ant visų Jaunųjų talentų bulvaro suoliukų sėdėjo vienišos mergelės, laikydamos rankose atskleistas knygas. Ant knygų, ant nuogų alkūnių ir mielių kirpčiukų krito skylėti šešėliai. Atvykėliui įžengus į vėsią alėją, ant suoliukų akivaizdžiai kilo subruzdimas. Mergelės, prisidengusios Gladkovo, Elizos Ožeško ir Seifulinos knygomis, baugščiais žvilgsniais sekė atvykėlį. Jis, paradiniu žingsniu pražygiavęs pro susijaudinusias skaitytojas, priėjo vykdomojo pastatą — savo kelionės tikslą.

Tuo metu iš už kampo pasirodė vežikas. Šalia jo kariatos, laikydamasis už dulkėto apsilaupiusio sparno ir mosuodamas išsipūtusiu aplanku su auksu spaustom raidėm „Musique“, greitu žingsniu ėjo žmogus, vilkįs ilga „tolstojiška“ palaidine. Jis kažką karštai įrodinėjo keleiviui. O šis pagyvenęs vyriškis, kabančia kaip bananas nosimi, spaudė tarp kojų lagaminą ir retkarčiais rodė savo pašneko-

vui špygą. Ginčo įkarštyje jo uniforminė inžinieriaus kepurė, spindinti žaliu apmušalinio pliušo graižu, persikreipė ant šono. Abu ginčo dalyviai dažnai ir ypač garsiai kartojo žodį „alga“.

Netrukus galima buvo suprasti ir kitus žodžius.

— Jūs už tai atsakysite, drauge Talmudovski! — suriko ilgaskvernis, atstumdamas nuo savo veido inžinieriaus špygą.

— O aš jums sakau, kad tokiomis sąlygomis pas jus nevažiuos nė vienas padorus specialistas, — atsakė Talmudovskis, stengdamasis grąžinti špygą į ankstesnę poziciją.

— Jūs ir vėl apie skiriamą algą? Teks kelti klausimą dėl lupikavimo.

— Spjaut man į algą! Aš už dyką dirbsiu! — šaukė įsикаrščia-
vęs inžinierius, špyga raitydamas įvairiausių ratilus. — Panorėsiu, tai apskritai išeisiu į pensiją. Čia jums ne baudžiava! Patys visur rašo: „Laisvė, lygybė, brolybė!“, o mane nori priversti dirbti šitame žiurkių urve.

Čia inžinierius Talmudovskis, nustojęs rodyti špygą, vardydamas pradėjo lenkti pirštus:

— Butas — kiaulininkas, teatro nėra, alga... Vežike! Varyk į stotį!

— Trrr! — suspiegė ilgaskvernis, mikliai užbėgęs į priekį ir sugriebęs arklį už apynasrio. — Aš, kaip inžinierių ir technikų sekcijos sekretorius... Kondratai Ivanovičia! Juk gamykla liks be specialistų... Bijokit Dievo... Visuomenė šito neleis, inžinieriaus Talmudovski. Aš turiu protokolą.

Ir sekcijos sekretorius, plačiau pražergęs kojas, pradėjo rišti savo „Musique“ raištelius.

Tas jo neapdairumas išsprendė ginčą. Pamatęs, kad kelias laisvas, Talmudovskis pašoko ant kojų ir iš visų jėgų suriko:

— Varyk į stotį!

— Kur? Kur? — suvapėjo sekretorius, puldamas paskui karietą. — Jūs — darbo fronto dezertyras!

Iš aplanko „Musique“ išskrido rūkomojo popieriaus lapeliai su kažkokiais violetiniais „išklusė nusprenđė“.

Atvykėlis, smalsiai stebėjęs incidentą, dar minutę pastovėjo ištuštėjusioje aikštėje, paskui įsitikinęs pakartojo:

— Ne, tai ne Rio de Žaneiras.

Netrukus jis jau beldėsi į vykdomojo komiteto pirmininko duris.

— Jūs pas ką? — paklausė jo sekretorius, sėdintis už stalo šalia durų. — Kam jums pirmininkas? Kokiu klausimu?

Matyt, lankytojas gerai žinojo subtilaus elgesio su vyriausybinų, ūkinių ir visuomeninių organizacijų sekretoriais sistemą. Jis nepradėjo įtikinėti, kad atvyko skubiu valdišku reikalu.

— Asmeniniu, — sausiai atsakė jis, net nepažvelgęs į sekretorius, jau kišdamas galvą į pirmininko kabinetą. — Galima?

Ir nelaukdamas atsakymo priėjo prie stalo:

— Sveiki, jūs manęs neatpažįstate?

Pirmininkas, juodaakis, didelė galva žmogus, vilkįs mėlynu švarku ir tokiomis pat kelnėmis, sukištomis į aulinius batus aukštomis „Skorochođo“ pakulnėmis, pasižiūrėjo išsiblaškiusiu žvilgsniu į lankytoją ir pasakė, kad neatpažįsta.

— Nejaugi neatpažįstat? O juk daugelis sako, kad aš stebėtinai panašus į savo tėvą.

— Aš irgi panašus į savo tėvą, — nekantriai tarė pirmininkas. — Ko jums, drauge, reikia?

— Reikalas tas, koks kieno tėvas, — liūdnai pertarė lankytojas. — Aš — leitenanto Šmito sūnus.

Pirmininkas sumišęs pakilo. Kaip gyvas akyse jam stėjo įžymiojo revoliucingojo leitenanto paveikslas išblyškusiu veidu ir juoda pelerina su bronzinėmis sagtimis, vaizduojančiomis liūtų galvas. Kol pirmininkas bandė susigaudyti savo mintyse ir pateikti Juodosios jūros didvyrio sūnui situaciją atitinkančią klausimą, lankytojas išrankaus pirkėjo akimis apžiūrinėjo kabineto baldus.

Kadaise, caro laikais, valdiškos įstaigos būdavo apstatomos pagal standartą. Buvo išauginta ypatinga valdiškų baldų veislė: plokščios, augančios iki lubų spintos, mediniai suolai-sofos su tricolėmis poliruotomis sėdynėmis, stalai su storomis biliardinėmis kojomis ir ąžuoliniai parapetai, atitveriantys valdiškąją dalį nuo išorinio neramaus pasaulio. Per revoliuciją šita baldų veislė beveik išnyko ir jos gamybos paslaptys pradingo. Žmonės užmiršo, kaip reikia apstatyti valdiškas patalpas, ir tarnybiniuose kabinetuose atsirado daiktai, iki šiol puošę tik privačius butus. Įstaigose atsirado spyruoklinės advokatų mėgstamos sofas su veidrodinėmis lentynėlėmis septyniems porcelianiniams drambliukams, neva nešantiems laimę, spintutės brangiems indams, etažerės, išskleidžiami odiniai kėslai reumatikams, dangiškos japoniškos vazos. Arbatovo vykdomojo komiteto pirmininko kabinete, be įprasto rašomojo stalo, buvo įsitaisę du rausvu šilku aptraukti nutriušę pufai, dryžuota kušetė, atlasinis paravanas su Fudzijama ir žydinčia vyšnia bei veidrodinė slaviška turgaus darbo spinta.

„O spinta stiliaus „Slavai, pabuskim!“ — pagalvojo lankytojas. — Čia neką laimėsi. Ne, tai ne Rio de Žaneiras.“

— Labai gerai, kad užėjote, — pagaliau prabilo pirmininkas. — Jūs greičiausiai iš Maskvos?

— Taip, pakeliui, — atsakė lankytojas, žiūrėdamas į kušetę ir juo labiau įsitikindamas, kad vykdomojo finansiniai reikalai niekam tikę. Jam labiau patiko vykdomieji, apstatyti naujais, Leningrado baldų tresto švediškais baldais.

Pirmininkas lyg ir norėjo paklausti, koku tikslu leitenanto sūnus atvyko į Arbatovą, bet staiga netikėtai sau pačiam gailiai nusišypsojo ir tarė:

— Cerkvės mūsų labai puikios. Čia jau ir iš „Vyrmoksl“ buvo atvažiavę, rengiasi restauruoti. Sakykit, o jūs pats ar atsimenate „Očakovo“ kreiserio sukilimą?

— Miglotai, miglotai, — atsakė lankytojas. — Tuo herojiniu laiku aš buvau dar visiškai mažas. Buvau dar kūdikis.

— Atleiskit, o kuo jūs vardu?

— Nikolajus... Nikolajus Šmitas.

— O tėvavardis?

„Ak, kaip negerai“, — pagalvojo lankytojas, kuris ir pats nežinojo savo tėvo vardo.

— Ta-aip, — nutęšė jis vengdamas atsakyti, — dabar daugelis užmiršo didvyrių vardus. Nepo kvaitulys. Neliko to entuziazmo. Aš, tiesą sakant, į jūsų miestą patekau atsitiktinai. Nemalonus siurprizas kelionėje. Likau be kapeikos.

Pirmininkas labai nudžiugo, kad pokalbis pakrypo kita linkme. Jis labai susigėdo, užmiršęs „Očakovo“ didvyrio vardą.

„Iš tikrųjų, — galvojo jis, meiliai žvelgdamas į dvasingą didvyrio veidą, — atbunki čia nuo darbo. Užmiršti didingas gaires.“

— Kaip jūs sakote? Be kapeikos? Tai įdomu.

— Žinoma, aš galėčiau kreiptis į privatų asmenį, — tarė lankytojas, — man bet kas duotų; tačiau suprantat, tai būtų ne visai patogu, žvelgiant iš politinio taško. Revoliucionieriaus sūnus — ir staiga prašo pinigų iš privatninko, iš nepmano...

Paskutinius žodžius leitenanto sūnus ištarė teatrališkai verksmingai. Pirmininkas išgąstingai sukľuso, išgirdęs naujas intonacijas lankytojo balse. „Dar priepuolis ištiks, — pagalvojo jis. — Su tokiu rūpesčių neatsiginsi“.

— Ir labai gerai padarėte, kad nesikreipėte į privatninką, — tarė pirmininkas, galutinai susipainiojęs.

Čia Juodosios jūros didvyrio sūnus subtiliai perėjo prie reikalo. Jis prašė penkiasdešimties rublių. Pirmininkas, suvaržytas siaurų vietinio biudžeto rėmų, tegalėjo duoti aštuonis rublius ir tris talonus pietums kooperatinėje valgykloje „Buvęs skilvio draugas“.

Didvyrio sūnus įsikišo pinigus ir talonus į gilią obuolmušio spalvos panešiotą švarko kišenę ir jau rengėsi kilti nuo rožinio pufo,

kai už kabineto durų pasigirdo trepsėjimas ir protestuojantis sekretoriaus balsas.

Durys staiga atsivėrė ir ant slenksčio pasirodė naujas lankytojas.

— Kas čia vyriausias? — paklausė jis uždusęs, šmirinėdamas akimis po kambarį.

— Na, aš, — tarė pirmininkas.

— Sveikas, pirmininke! — riktelėjo naujokas ir ištiesė ranką kaip ližę. — Susipažinkim. Leitenanto Šmito sūnus.

— Kas? — paklausė miesto galva išpūtęs akis.

— Neužmirštamojo didžiojo herojaus leitenanto Šmito sūnus, — pakartojo atėjūnas.

— Taigi štai, draugas sėdi, draugo Šmito sūnus Nikolajus Šmitas.

Ir galutinai sutrikęs pirmininkas parodė į pirmąjį lankytoją, kurio veidas staiga mieguistai apsilblausė.

Dviejų sukčių gyvenime stojo kebliai opi akimirka. Kuklaus ir patiklaus vykdomojo komiteto pirmininko rankose bet kuriuo metu galėjo sušvytruoti ilgas ir nemalonus Nemezidės kardas. Stebuklingai išsigelbėjimo kombinacijai sugalvoti likimas skyrė tik sekundę laiko. Antrojo leitenanto Šmito sūnaus akyse atsispindėjo siaubas.

Jo figūra — vasariniai marškiniai „Paragvajus“, jūrininko kelnės, melsvi brezentiniai bateliai, — vos prieš minutę kampuota ir kieta, pradėjo tižti, neteko savo grėsmingų formų ir jau nėra ne-kėlė jokios pagarbos. Pirmininko veidu plito bjauri šypsenėlė.

Ir štai, kai antrajam leitenanto sūnui jau atrodė, kad viskas prarasta ir kad baisus pirmininko pyktis tuoj kris ant jo rudos galvos, nuo rožinio pufo atėjo išgelbėjimas.

— Vasia! — pašokęs suriko pirmasis leitenanto Šmito sūnus. — Broleli mano! Ar atpažįsti brolių Kolią?

Ir pirmasis sūnus apkabino antrąjį.

— Atpažįstu! — sušuko praregėjęs Vasia. — Atpažįstu brolių Koliaų.

Laimingas susitikimas pasireiškė tokiomis audringomis glamonėmis, tokiais nepaprastai stipriais glėbesčiavimais, kad antrasis Juodosios jūros revoliucionieriaus sūnus ištrūko iš jų pabalusiu nuo skausmo veidu. Iš to džiaugsmo brolis Kolia gerokai jį aplamdė.

Glėbesčiuodamiesi abu broliai šnairavo į pirmininką, nuo kurio veido niekaip nedingo rūgšti mina. Dėl tos priežasties išsigelbėjimo kombinaciją tuoj pat teko stiprinti, papildyti buitinėmis detalėmis ir naujomis, prasprūdusiomis pro Partinstituto akis, 1905 metų jūrininkų sukilimo smulkmenomis. Laikydamiesi už rankų, broliai susėdo ant kušetės ir nenuleisdami nuo pirmininko pataikaujančių akių atsidavė prisiminimams.

— Koks nuostabus susitikimas! — sušuko apsimestinai nustebeęs pirmasis sūnus, žvilgsniu kviesdamas ir pirmininką prisijungti prie šeimos šventės.

— Taip, — užšaldytu balsu ištarė pirmininkas. — Pasitaiko, pasitaiko.

Matydamas, kad pirmininkas vis dar įtarimų gniaužtuose, pirmasis sūnus paglostė rudas kaip seterio brolio garbanas ir meiliai paklausė:

— Kada gi tu atvažiavai iš Marijupolio, kur gyvenai pas mūsų bobulę?

— Na, taip, aš gyvenau, — išstenėjo antrasis leitenanto sūnus, — pas ją.

— Kodėl gi taip retai man rašei? Aš labai nerimavau.

— Užsiėmęs buvau, — niūriai atsakė rudaplaukis.

Ir išsigandęs, kad nerimstantis brolis ims domėtis, kuo jis buvo užsiėmęs (o dažniausiai jo užsiėmimas buvo sėdėti įvairių respublikų ir sričių pataisos kolonijose), antrasis leitenanto Šmito sūnus išplėšė iniciatyvą ir pats paklausė:

— O tu kodėl nerašei?

— Aš rašiau, — netikėtai atsakė broliukas, apimtas nepaprastos linksmybės, — siunčiau tau registruotus laiškus. Dar ir pašto kvitus turiu.

Ir tikrai iš šoninės švarko kišenės jis ištraukė daugybę sutrintų popieriukų, bet kažkodėl parodė juos ne broliui, o vykdomojo pirmininkui ir tik iš tolo.

Kad ir keista, bet popieriukai apramino pirmininką, ir brolių prisiminimai pagyvėjo. Rudaplaukis visiškai apsiprato su aplinka ir gan rišliai, nors ir monotoniškai atpasakojo masinės brošiūros „Očakovo sukilimas“ turinį. Brolis papildė jo pasakojimą tokiomis išraiškingomis detalėmis, kad jau visai nusiraminęs pirmininkas ir vėl pastatė ausis.

Tačiau galiausiai jis paleido brolius laisvėn, ir jie išstrūko į gatvę, jausdami didelį palengvėjimą.

Už vykdomojo pastato kampo jie sustojo.

— Beje, apie vaikystę, — tarė pirmasis sūnus, — vaikystėje tokius kaip jūs aš nušaudavau vietoje. Iš ragatkės.

— Kodėl? — džiaugsmingai paklausė antrasis įžymiojo tėvo sūnus.

— Tokie yra rūsūs gyvenimo dėsniai. Arba, trumpiau tariant, gyvenimas mums diktuoja savo rūsčius dėsnius. Kodėl jūs lindot į kabinetą? Argi nematėt, kad pirmininkas ne vienas?

— Aš galvojau...

— Ak, jūs galvojote? Vadinasi, jūs retkarčiais galvojate? Jūs — mąstytojas. Kokia jūsų pavardė, mąstytojau? Spinoza? Žanas Žakas Ruso? Markas Aurelijus?

Rudaplaukis, teisingų kaltinimų sugniuždytas, tylėjo.

— Tiek to, aš jums atleidžiu. Gyvenkit. O dabar susipažinkim. Vis dėlto broliai, o giminystė įpareigoja. Vadinuosi Ostapas Benders. Leiskit sužinoti ir jūsų pirmąją pavardę.

— Balaganovas, — prisistatė rudaplaukis. — Šura Balaganovas.

— Profesijos neklausiu, — pagarbiai tarė Benderis, — bet numanau. Greičiausiai kas nors tokio intelektualaus? Daug kartų šiemet teistas?

— Du, — lengvai atsakė Balaganovas.

— Tai labai negerai. Kodėl jūs parduodate savo nemirtingą sielą? Žmogus neturi teistis. Tai nešvankus užsiėmimas. Aš turiu galvoje vagystes. O ką jau kalbėti apie tai, kad vogti — nuodėmė — mama vaikystėje turbūt supažindino jus su ta doktrina, — tai dar ir betikslis jėgų bei energijos eikvojimas.

Ostapas dar ilgai būtų dėstęs savo pažiūras į gyvenimą, jei Balaganovas nebūtų jo nutraukęs.

— Pažvelkit, — pasakė jis, rodydamas į žalius Jaunųjų talentų bulvaro tolius. — Matote žmogų su šiaudine skrybėle?

— Matau, — iš aukšto atsakė Ostapas. — Na, tai kas? Ar tai Borneo salos gubernatorius?

— Tai Panikovskis, — pasakė Šura. — Leitenanto Šmito sūnus.

Karališkų liepų šešėlyje, šiek tiek palinkęs į šalį, alėja žingsniauvo jau ne pirmos jaunystės vyriškis. Kieta šiaudinė skrybėlė rantytais kraštais, pakreipta šonu, puikavosi ant jo galvos. Kelnės buvo tokios trumpos, kad iš po jų matėsi balti apatinių raišteliai. Po pilieliečio ūsais lyg cigaretės ugnelė žėrėjo auksinis dantis.

— Kaip, dar vienas sūnus? — paklausė Ostapas. — Kuo toliau, tuo įdomiau.

Panikovskis priėjo vykdomąjį, susimąstęs pasisukiojo prie įėjimo, suėmęs abiem rankom skrybėlę, už kraštų nutaisė ją ant galvos lygiai, apsitampė švarką ir sunkiai atsidadusęs pasuko durų link.

— Leitenantas turėjo tris sūnus, — tarė Benderis, — du buvo protingi, o trečias kvailas. Jį reikia įspėti.

— Nereikia, — pasakė Balaganovas, — kitą kartą žinos, kaip pažeidinėti konvenciją.

— Kokią čia dar konvenciją?

— Palaukit, paskui pasakysiu. Įėjo, įėjo!